

OEI, BELOOFD. . .

Verslag van een congres te Leuven

Alle Vlaamse filologendagen ten spijt, vond op 14, 15 en 16 april aan de K.U.Leuven het "Eerste Congres over Opvoedkundig Drama in het Secundair Onderwijs en in de Lerarenopleiding" plaats. Fernand Etienne legde overigens stevast de klemtoon bij dit mondjevol op "Eérste"-afwachten, dus.

De eerste keer dat in Vlaanderen een dergelijk initiatief m.b.t. dramatische werkvormen doorging, bleek meteen een succes te zijn. Dat bewijst wel het aantal trouwe deelnemers : zo'n honderveertig personen. Ook de voorbereiding getuigde van een professionele aanpak van de inrichtende werkgroep. Daar kunt u zich trouwens zelf van overtuigen door eens uit te kijken naar de twee prachtige congresbundels, die nog verkrijgbaar (zullen) zijn (1). Terloops wil ik hier opmerken dat ik de tweede bundel geen concurrentie wens aan te doen. Deze zal waarschijnlijk een grondige neerslag van het congres bevatten, en waar kan u beter terecht dan bij de bron ? Beschouw dit verslag dus als een soort uitgewerkte inhoudsopgave van die bundel en verneem wat u gemist hebt. Ik blijf enkel bij de workshop van Jacques de Vroomen stilstaan.

Het congres viel in enkele blokken uiteen : de traditionele welkomstwoorden, enkele theoretische uiteenzettingen van de "buitenlandse gasten"; een dag workshops; plenaire evaluaties van die workshop; en een panelgesprek over opleidingsmogelijkheden in Vlaanderen.

Na een korte inleidende speech van prof. Dr. L.K. Engels, waarin hij de verdiensten van de werkgroep "Opvoedkundig Drama" (of "Spel") schetste, deed Michaël Goethals dat nog eens begrijpbaar over. Centraal in zijn betoog stond het feit dat dramatische werkvormen zich voornamelijk tot taalleraars richten en dat de werkgroep

dan ook in eerste instantie op dat publiek mikte. Dit verband lag niet enkel in de eigen aard van de werkvormen (op communicatie en expressie gericht) maar ook erg concreet in het feit dat sinds een tijdje expressievakken voorkomen in het leerpakket van het secundair onderwijs, die meestal aan taalleraren toevertrouwd worden alhoewel die er niet voor opgeleid zijn. Het congres beoogde dan ook een eerste verkenning te zijn van het o zo onbekende terrein van dramatische expressie en werkvormen.

De aan de K.U.L. verbonden Werkgroepen voor Taalonderwijs werken reeds een tijd aan deze verkenning maar dan wel eerder in beperkte kring. Dit congres was dus het eerste naar-buiten-treden van die aard (2).

De kern van het standpunt van de werkgroep "Opvoedkundig Drama" ligt in het volgende citaat van ene F. Hilton :

"This is the practice of drama as a means of personal development, and as technique of teaching and learning. Educational drama is concerned with a process rather than product and has two equally valid functions :

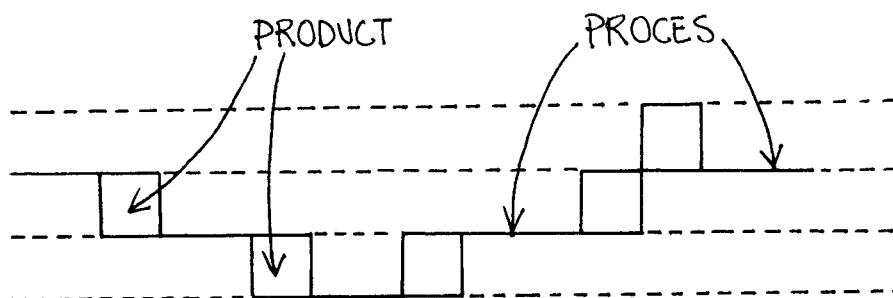
1. It forms an activity in its own right, in which a young person is given the stimulus and opportunity to discover himself, his own resources, the world around him and his relationships with that world, in a free and nonjudgemental atmosphere, through the spontaneity of groupwork (.....)
2. It is a teaching method of learning by experience, applicable to work in a subject of sphere, according to the discretion of the teacher and the readiness of the pupil" (3)

Ik vind het de moeite waard om het citaat bijna volledig over te nemen omdat het duidelijk één standpunt inneemt daar waar andere mogelijk zijn (b.v. op het gebied van de waarde van het produkt). Voor de werkgroep behelst drama dus de praktijk van de persoonsvorming

en is in wezen een leermethode, die teruggaat op de idee van "leren door ervaring".

Dat andere standpunten, andere begrippen, en vooral andere termen mogelijk zijn, bleek reeds de eerste namiddag als Hans-Wolfgang Nickel over de Westduitse "Spielpädagogik" kwam praten en Gavin Bolton over het Britse "Educational Drama".

In zijn eerste lezing (nou, ja) zocht Nickel naar een soort universele "Begründung" van het spel. Met voorbeelden uit zo ver uiteenliggende werelden als die van de Griekse mythologie en de moderne natuurwetenschap, ontwikkelde hij inderdaad een structuur die ook aan de basis van spel zou liggen. Deze structuur is een soort dialectische beweging tussen proces en produkt. Op bepaalde momenten in het spelproces ligt een produktpunt, waarbinnen een soort bezinning op het proces mogelijk is en als het ware een beslissing genomen wordt hoe het spelcontinuüm voortgezet zal worden. Dit punt is dus een soort meta-positie waaruit men even de alsof-situatie observeert - spel is een als-of realiteit. Dit punt zou ook omschreven kunnen worden als een moment waarop intuïtie, emotie en verstand samenvallen. Waarschijnlijk bedoelde Nickel ook dat hier het echte leren gebeurt. Spel is dus ook gebaseerd op een continuüm dat ver van één- of rechtlijnig is. Onderstaande tekening beoogt dat wat te verduidelijken.

Het was vrij duidelijk waar Nickel naartoe wou : aangezien de structuur van het spel de structuur van de wereld IS, kan er geen sprake zijn van een vlucht uit de werkelijkheid, wat eigenlijk altijd het finaal argument van anti-drama leraars is. Zelf vind ik die "Spielerei" best leuk en onderhoudend maar ik vraag me wel af of dit nu mensen die contra zijn gaat overtuigen.

Nickel II dan. Een erg praktische uiteenzetting over de spelpedagogiek in de Bondsrepubliek. Even lachen als blijkt dat de onderwijsniveaus die geen spel of expressie op het leerplan hebben staan, wèl leraars krijgen die ervoor opgeleid zijn,..... en vice versa.

Nickels eigen praktijk aan de Berlijnse Hochschule der Künste kwam toen aan bod. Hij vergeleek de verschillende bestaande spelvormen met de baleinen van een regenscherm: geen enkele heeft het recht zich als dé vorm naar voor te dringen; als ze niet samen gehanteerd kunnen worden zijn ze weinig waard. De verschillende spelvormen die aangeleerd worden in de Spielschule zijn in volgorde van complexiteit de volgende :

1. "Körperspiel" : individuele verkenning van de eigen lichamelijkheid
2. "Interaktionsspiel" : meer personen worden in hetzelfde spel betrokken. De nadruk blijft nog op de lichamelijkheid.
3. "Rollenspiel" : het begrip "fictie" wordt toegevoegd Dit betekent een verdubbeling van de relaties. Naast de reeds aanwezige relaties tussen de spelers, komen er nu ook de relaties tussen de rollen, en de diagonale relaties tussen bv. rol A en speler B.
4. "Theater" : nieuwe interactie die toegevoegd wordt is die met het publiek.

Naast deze fundamentele spelvormen zijn er verschillende tussenvormen mogelijk.

Gavin Bolton is hoofd van het Department of Educational Drama van de University of Durham. Twee punten kwamen naar voor in zijn verhaal : hoe Engeland tussen 1950 en 1981 ten prooi viel aan een ware golf van drama-modes en hoe Durham poogt daarin een weg te vinden die de vrije expressie en het experimentele van "Dramatic Play" (cf. Brian Way) combineert met de gestructureerdheid van bv. "Performing" (cf. het traditionele schooltoneel). Daarbij legde hij sterk de nadruk op "Exercices" d.w.z. trainingsmethodes die erg taakgericht zijn, duidelijke afspraken en regels hebben en een vaste structuur.

Hoe ver meningen over drama wel uiteen kunnen lopen illustreerde Bolton met de volgende definitie : drama is een middel om tot cognitieve ontwikkeling te komen, waarbij beroep wordt gedaan op het affectieve domein. Dit is een vrij marginaal en m.i. reactionair standpunt op een moment dat de aandacht van allen die bij het onderwijs betrokken zijn meer en meer uitgaat naar het ontwikkelen van de persoonlijkheid en attitudes; kortom van het affectieve domein.

De evaluatie van de workshops laat ik terzijde. De meerderheid van de aanwezigen vond ze niet altijd even verhelderend en had liever met de workshops zelf voortgedaan. Daarbij droegen ze het cachet van eindevaluatie zodat het moeilijk terug op gang komen was erna.

Na de evaluaties was er nog een informatief panelgesprek over de drama-opleiding in Vlaanderen en Nederland. Ik hoef niemand meer te vertellen dat dit een zeer lucratieve bezigheid is : het gebeurt weinig in de lerarenopleiding, zelden als in-service training. In het panel zaten de vertrouwde alternatieven : het DACEB van het Ministerie van Cultuur, de expressie-sektor van de Lodewijk de Raet-Stichting en de Werkgroep voor Levensverdieping uit

Averbode. Aangezien ook bij Hans van Dam en Jacques de Vroomen het discussievuur gedoofd was, was dit al bij al een lauwe boel.

De workshop met Jacques de Vroomen

De workshop was eigenlijk in twee delen opgesplitst : 's voormiddags "Dramatische werkvormen en literatuuronderwijs", 's namiddags "Het politieke rollenspel in het spreekonderwijs".

De voormiddag-sessie werd ingezet met een vrij lange opwarmingsoefening. In verschillende groepjes werd een typische Western-situatie uitgebeeld. Ideaal om met leerlingen te doen, denk ik, want de clichés liggen in de Far-West wereld zo maar voor het rapen. Resultaat was dan ook een aantal typische saloon-, duel- en postkoets-scenes. De Vroomen legde vooral de nadruk op de relatie die ruimte en tijd vormen bij het creëren van dramatische spanning. Dit was vrij dankbaar bij het gegeven : beeld je het typische straatduel maar in.

Over naar het thema zelf dan : literatuur en dramatische werkvormen. Jacques introduceerde het volgende schema :

Werken binnen de tekst :

- a. intensivering van de beleving van de tekst.
 - bv. tableau vivant
- b. interpretatie van de tekst
 - bv. monologue intérieure van een of meer personages uit de tekst.
 - bv. alter ego (zie verder).

Werken buiten de tekst :

- a. psychologische aanpak
 - bv. de machteloosheid van een van de personages kan aanleiding zijn om zelf ervaren vormen van machteloosheid dramatisch weer te geven

b. sociologische of politieke aanpak

bv. door een parodie te spelen op een gelezen tekst (4)

De vermelde technieken werden in groepjes uitgewerkt n.a.v. een tekst van Heinrich Böll (De weegschaal der Wadeks) en een tekst uit een tienerblaadje over een "onmogelijke" liefde. Aan de hand van de laatste tekst wil een voorbeeld geven van het gebruik van de alter ego-techniek. Waar ging het om : Annick is verliefd op een jongen van een lagere klas, wat sociaal ontoelaatbaar is voor haar eigen leeftijdsgroep. Daarom houdt ze het geheim maar dat wordt toch ontdekt door een broer van een klasgenote. Die pakt haar aan de volgende maandag :

Klasgenote : wel, wat heb ik nu gehoord van mijn broer ?

Kinderoppas geworden ?

Annick : Ik, helemaal niet.

A-ego : Stik ze weten het, d'er broer is gaan klikken, wat nu gezongen ?

Klasgenote : mijn broer zei nochtans dat jullie vrij in-
tiem aan de cinema stonden.

Annick : ho, je bedoelt dat snertjoch. Die kan me nu
maar niet met rust laten.

A-ego : Snertjoch, 't is de liefste jongen die ik ken.

Dit gesprekje kan met drie spelers opgevoerd worden, waarbij een speler de rol van A-ego neemt. Ook stilistisch schuilen hier veel mogelijkheden in.

Het politieke rollenspel dat 's namiddags uitgetest werd biedt dan eerder de mogelijkheid om te spelen rond toestanden die in de klas leven. De uitgangssituatie was de volgende : een leerlinge die reeds tweemaal naar de directeur werd gezonden wegens "wangedrag" (drie keer = schorsing) botst in haar opwinding tegen een vrij autoritaire leraar op die haar onmiddellijk naar de directeur zendt, waar ze de verwachte straf zal ontvangen. Er was nog een vierde rol : die van een vrij progressieve leraar

die het bij de directie ook al een beetje verkorven had. Het rollenspel werd door de vier zelfde spelers gebracht terwijl de groep fungeerde als feedback en raadgever. De zgn. "leerrol" kwam eerst aan de leerlinge toe omdat zij moest proberen de straf kwijt te raken; daarna aan de lerares als haar hulp ingeroepen wordt om te bemiddelen. De andere "confrontatierollen" verdwenen uit de ruimte na elk spelonderdeel. Die onderdelen waren meestal tweegesprekken : leerlinge-leraar; leerlinge-lerares; lerares-leraar. Als de confrontatierollen verdwenen waren, bespraken de aanwezigen de resultaten en de nu te volgen strategie met de leerrol. Een eenvoudige manier van werken, maar vrij doeltreffend en politiek.

WALTER DE HERT.

Noten :

- (1) De congresbundels kan je bekomen op het volgende adres : K.U. Leuven, Vliebergh-Senciecentrum, Blijde Inkomststraat 21, 3000 Leuven.
Letwel : de tweede moet nog verschijnen.
- (2) De werkgroepen bereik je op het zelfde adres. De volgende zijn momenteel werkzaam : Tekst en Literatuur; Spel; en, Nederlands voor Anderstaligen.
Tijdens de vakantiemaanden worden enkele praktische stages en een vakantieweek voor taalleraren ingericht.
- (3) Hilton in : Congresbundel, blz. 361.
- (4) Dit zijn enkel de uitgewerkte technieken. Een schat van andere technieken vind je in de twee artikels van Jacques de Vroomen in de eerste congresbundel.